

Среда за сигурност – рискове и заплахи за националната сигурност за 2010 г.

*Извлечение от Годишния доклад
на Държавна агенция „Национална сигурност”
за състоянието на националната сигурност за 2010г.*

Средата за сигурност за 2010 г, като съвкупност от динамично променящи се външни и вътрешни условия, в които държавата функционира, реализира политическите си приоритети и защитава националните си интереси, а обществото и отделният гражданин съществуват и се развиват, беше обусловена от развитието на сложни и разнообразни по генезис и проявление процеси, основани на обективни дадености, целенасочено поведение на отделни субекти или действие на случайни фактори.

Състоянието и промените в средата, от една страна са източник на възможности за реализация на национални интереси, а от друга, са генератор на рискове и заплахи, поради което са обект на непрекъснат мониторинг от страна на Държавна агенция „Национална сигурност”.

Осъществените през годината дейности по наблюдение, контрол и противодействие на рискови процеси, обхващат целия спектър от законови правомощия на ДАНС, в следните области, изброени описателно и без да са градиращи по значимост или степен на заплаха: международен тероризъм, екстремизъм и противоконституционна дейност, чужди държавни интереси и дейност на специални служби срещу България, критични инфраструктурни, финансова сигурност, корупция, незаконна търговия с оръжие и изделия или технологии с двойна употреба, рискова миграция, международна организирана престъпност, защита на класифицираната информация и екологична сигурност.

1. Международен тероризъм

Във външен аспект, проблемите на сигурността в съвременния свят имат глобални измерения и националната среда не може да се разглежда извън проекциите на редица рискови процеси в световен и регионален мащаб. **Ключов проблем и най-сериозна и дълготрайна**

заплаха остава тероризмът. В международен план върху терористичната активност през годината основно влияние оказваха фактори като обстановката в Близкия и Средния изток и Северна Африка. **Основната терористична заплаха продължава да е свързана с дейността на формирования,** които декларират намерения и разполагат с потенциал за осъществяване на атаки. През октомври и ноември 2010 г. са констатирани конкретни терористични заплахи към САЩ, Франция, Великобритания, Германия и други страни. Обявяването на България за легитимна цел, във връзка с активното ѝ участие в операциите по стабилизиране на Афганистан, показва, че **присъствието на българския военен контингент в този регион продължава да бъде фактор за терористична заплаха.**

Характерен момент в средата за сигурност през периода е приемането в България на бивш задържан в Гуантанамо по силата на споразумение с Държавния департамент на САЩ.

България продължава активно да подкрепя реализацията на антитерористичните инициативи като член на международни организации и участник в различни партньорски формати, което я превръща в потенциален обект на международните терористични организации. Опасността от тероризъм е свързана и с разположението на страната ни в периферията на евроатлантическото пространство в близост до източници на напрежение като Близкия изток, Кавказ, Средна Азия, където активно се прилагат терористични методи на действие, а в регионален план – в политически нестабилен район с периодично проявяващи се етнически и/или религиозно мотивирани конфликти. **Тези обстоятелства определят наличието на постоянен риск от терористична активност.** В хода на извършваното от ДАНС оперативно наблюдение се проверяват сигнали, съдържащи признаци или преки данни за терористична заплаха, което, **във вътрешен план,** налага поддържането и развиването на ефективен капацитет за мониторинг, анализ на средата и оценка на риска, както и за формулиране и прилагане на изпреварващи и превантивни действия в национален мащаб. Това е свързано и с очакванията към държавата ни и нейните специализирани органи като част от интегрираната международна система за сигурност.

Тенденцията за увеличаване броя на издаваните покани за близки и роднини на вече установили се у нас лица от т.нар. „рискови държави” води до разрастване на съответните диаспори. За разлика от ситуацията в Западна Европа, където маргинализирането и липсата на

перспективи сред емигрантите второ и трето поколение са предпоставка за радикализация и нарастване на терористичната заплаха, у нас към момента няма признаци за радикализиране на тези общности като цяло. Носители на риск от тероризъм са предимно лица с достъп до територията на страната (легален или нелегален), но с обичайно местопребиваване извън нея. Това е свързано и с възможността за свободно придвижване в рамките на Европейския съюз (ЕС) на лица, **причастни към терористични структури, които могат да бъдат граждани на страни от съюза или със статут на постоянно пребиваващи в тях.**

Като **особено рискови през годината се очертават опитите за използване на територията на България за логистична подкрепа на терористични и екстремистки групировки.** В тази връзка се проверяват всички сигнали за организиране на канали за незаконно прехвърляне на членове на такива през територията на България към страни от Западна Европа.

Общата оценка за състоянието на средата за сигурност в България по линия на тероризма показва, че **без да съществуват преки данни, заплахата от извършване на терористичен акт срещу обекти в страната ни или използване на територията ѝ за терористична дейност срещу трети страни е реална.** В специфичната национална среда тя намира конкретно измерение в:

- *опити за изграждане на терористични клетки на наша територия, които биха могли да изпълняват логистични задачи и пряко или косвено да участват в осъществяването на терористични действия срещу български и чуждестранни обекти в България или на територията на трети страни. В тази връзка **основен носител на заплахата е бежанският поток от регионите с повишена терористична активност;***

- *опасност от ангажиране на съществуващи у нас структури (в т.ч. криминални) с доставка на оръжие, незаконен трафик на хора, схеми за финансиране на терористична дейност (напр. трафик на наркотици) и други логистични задачи;*

- *извършване на терористичен акт от лица, попаднали под радикализиращото въздействие на различни източници, между които следва да бъде открит Интернет.*

Терористичната заплаха имплицира **рискове за националната сигурност,** свързани със значителни вредоносни последици в материалната и нематериалната сфера:

- **накърнява основни права и свободи на гражданите, и на първо място – правото на живот.** В общия случай терористичните актове са ориентирани към постигане на максимален брой жертви. Това е предпоставка за възникване на чувство за несигурност и паника и води до цялостно подкопаване на държавността и демократичните устои на обществото;

- **застрашава устойчивото икономическо развитие и благосъстоянието на населението** – осъществяването на терористичен акт често предизвиква значителни материални щети, включително разрушаване на инфраструктурни обекти, води до преки икономически и финансови загуби. В дългосрочен план наличието на терористична активност генерира негативи, породени от представата за страната като несигурно и ненадеждно място за инвестиции и развиване на бизнес;

- има негативен ефект върху **реализацията на националните приоритети на България** – свързването на страната ни с терористична активност би имало дълготраен негативен ефект върху конкретните усилия за утвърждаването ни като надежден и пълноценен партньор в европейската и евроатлантическата система за сигурност.

Рисковите процеси, съдържащи потенциал за проявление на терористична активност, са обект на непрекъснат мониторинг от страна на ДАНС – осъществява се текуща актуализация на системата от контраразузнавателни мерки, периодично се прави преглед и се актуализират мероприятията за установяване и поставяне под оперативен контрол на лица с доказана, вероятна или възможна причастност към международни терористични или екстремистки организации.

2. Екстремизъм и противоконституционна дейност

Като най-крайно проявление на екстремистка активност, тероризмът е свързан с наличието на обособени групи или общности, които търсят и създават условия за радикална изява извън съществуващите в демократичното общество ценности, принципи и легални механизми за социален просперитет. **За България рискът от формирането на такава среда е свързан с външни деструктивни въздействия** върху определени специфични в етно-религиозно и културно отношение категории от населението. Пряка потенциална заплаха представляват онези техни членове, които превръщат осъзнатите различия във фундамент, върху който изграждат позиции на отрицание на културните и цивилизационни особености на другите, и проявяват агресия спрямо тях. Част от тези

общности са кланово организирани и съществува възможност членовете им да станат заложници на интересите на лидерите си, чиито естествени стремежи са да не допуснат интегрирането им в нацията, тъй като ще загубят властови ресурс. Специфичен похват в този план може да е претълкуване на историята (вкл. като продължение на целенасочена политика на чужда държава) и/или на религиозни постулати.

От определящо значение за способностите на държавата да се противопостави както на външно деструктивно влияние, така и на вътрешни посегателства срещу конституционно установения ред, които създават допълнителна уязвимост на средата за развитие на екстремизъм, е **степената на интегрираност на нацията**. За съвременната българска нация **дезинтеграцията остава проблем от първостепенна важност**, като в този процес кризите с различен характер играят роля на катализатор. В страната ни функционира сравнително успешен етнически модел. Правната уредба в областта на обществените отношения „държава-общности” е всеобхватна и съобразена с международните и европейски актове. Създадени са множество концепции, програми, проекти и структури, предназначени да обезпечат интеграционните процеси. Въпреки това **липсата на национално консолидиращ фактор – развита икономика, допълвана от перспективно ориентирана активна политика на културен синтез, определя голяма инертност и продължителност при преодоляването на дезинтеграцията**. Поради това през 2010 г. дезинтеграционните процеси запазват актуалността си на рисков фактор за националната сигурност.

В условията на икономическа криза и проблеми в традиционните вероизповедания, множество други **нетрадиционни религиозни деноминации, секти и окултни течения правят опити за привличане на последователи**. Основният риск от това е свързан с **популяризирането на практики, представляващи заплаха за здравето и живота на последователите, както и предизвикването на напрежение сред местното население поради агресивната пропагандна дейност**. Въпреки че не представляват пряка опасност за националната сигурност, действията на тези **религиозни общности допълнително способстват дезинтеграцията**. Разпространението им ще остане в зависимост от степента на развитието на предпоставки от социално-икономическо естество.

Друг фактор, с въздействие върху средата за сигурност по линия на екстремизма и противоконституционната дейност, е **дейността**

на нелегитимни политически формирания на етническа и религиозна основа. На този етап числеността им е крайно ограничена и активността им е непостоянна, но въпреки това антибългарските им изяви съдържат рисков потенциал в няколко направления. От една страна, в резултат на целенасочените действия пред международни форуми и официални представители на правозащитни институции, **все по-често темата за наличие на „национални малцинства” и свързани с тях нерешени въпроси се включва в официални документи, отразяващи обстановката в страната ни.** На следващо място, чрез част от тези нелегитимни политически образувания се извършва **проверка на нагласите и възможностите за реорганизиране на политическото представителство на отделни общности в България.**

На следващо място, като съдържаща рисков потенциал, е дейността на крайнолеви и крайнодесни екстремистки структури. На фона на нарастващото влияние на крайнодесните формации в Европа, аналозите им в България са маргинални образувания без реална политическа тежест и обществена подкрепа. През годината се наблюдава известно активизиране на крайнолевите и анархистичните групи. Към момента проявите им не реализират търсения от тях ефект поради липса на ресурс и поддръжка, което не изключва възможността събития и действия на подобни структури в съседни страни да се използват като модел при бъдещи инициативи в България.

Влияние върху средата за сигурност оказват и **опитите за структуриране на „паралелни” общества и власт сред кланово организирани общности и групи.** Тези общности са с нисък социален и образователен статус. Съществуването им внася в обществото значителна нехомогенност и конфликтен потенциал. Лицата, принадлежащи към тях, по принцип не разполагат с достатъчно ресурси за преодоляване на цикличността „бедност - необразованост - липса на социална реализация - бедност”. В условията на икономическа и финансова криза, безработицата и безперспективността ги превръщат в **основен субект на регистрираните битови престъпления и силно манипулируем и агресивен потенциален участник при инспириране на социално напрежение.** За развитието на тези негативни процеси способстват и **редица пропуски в общите подходи и практики за интеграция** - непълен обхват на интеграционната политика в сферата на заетостта и образованието, ниска активност на общините в национален мащаб по реализиране на проекти за интеграцията им, неефективност на

неправителствените организации, заявили работа сред тях, и др. **Основен фактор за развитието на деструктивни тенденции е поведението на неформалните лидери на тези общности и групи.**

Всички описани по-горе процеси и тенденции в социалната сфера имат устойчив характер и се проектират в липса на синхрон в действията на отделните етно-религиозни и културни елементи, която най-вероятно ще се запази за продължителен период от време. Това индикира възможност от проявление на **рискове за националната сигурност** в следните наслагващи се направления:

• **ерозиране единството на нацията.** Краен негативен резултат може да бъде разпадът на националната общност вследствие възприемането на религиозни и етнически характеристики за идентификационен маркер при самоопределението за принадлежност, вместо единното гражданство, общата територия и др. В този аспект високорисков характер съдържат действията, насочени към:

– *намаляване относителната тежест на българската група в етно-демографската структура на обществото* вследствие промяна числеността на едни етноси чрез „приобщаване” към тях на представители на други, както и чрез стимулиране обособяването на несъществуващи етноси;

– *задълбочаване на паралелно протичащите процеси на капсулиране и изолация на отделни групи в обществото, обособени по етнически или религиозен признак.* Създават се предпоставки за комуникация с държавата и останалата част от обществото чрез лидери „посредници”, които нямат интерес за постигане на дори относителна национална хомогенност. В тези условия идеи като задължителното изучаване на майчин език имат по-скоро деструктивна роля спрямо интеграционните процеси, отколкото изпълняват мисия за съхраняване на културното многообразие в рамките на нацията;

– *обвързване на религиозния и/или етническият елемент с чужд национализъм,* което има все по-голямо значение за етнонационалната идентификация и активно се използва от външни фактори за възприемане на чуждо национално самосъзнание. Специфичен риск в този план съдържат действията за легитимиране на „национални малцинства”.

• **нарушаване на демократичното функциониране на обществото и институциите и конституционно установения ред.** В най-висока степен това е свързано с:

– консолидирани или паралелни координирани действия за „доказване” на дискриминационно отношение към определени етнически или религиозни групи в България, и неефективност на съществуващите държавни институции и органи в областта на правата и свободите на гражданите, като целите могат да бъдат различни по характер (политически и/или корпоративни). В този процес може да се очакват настойчиви опити за ангажиране на чужди официални представители, международни и неправителствени организации с проблеми, представяни като акт на дискриминация;

– действия, целящи политико-икономическа „самореализация” от страна на лидери на етно-религиозни общности на местно или на национално ниво, включително чрез поява на нови образувания на основата на „етно-национализма” и дори „религиозния национализъм” и сепаратизма. С най-голяма степен на вероятност може да се очаква в началото тези процеси да се проявят като действия за преразпределение на политическото пространство на ниво пряко избирани органи и институции и местна власт. Възможна е употреба на типична за етнически или религиозно-мотивирания сепаратизъм риторика (под формата на регионализъм, автономизъм или федерализъм) и демонстративно използване на модифицирани ритуали;

– проповядване на антидемократична идеология от всякакъв вид и позиции. Най-голям риск съдържа дейността на лица и организации за нерегламентирана религиозно-просветна дейност, от която произтичат и рискове за използване на религиите за политически цели.

• **нарушаване на основни права и свободи на гражданите:**

– потенциален риск от нарушаване на установените междуконфесионални отношения в страната ни съдържат действията на основата на расизма и ксенофобията. Специфичен риск в това направление е предизвикването на инциденти с български радикални структури (включително съгласувано с техни лидери на местно или централно ниво) и демонстративно лично „овладяване” на конфликтите с цел демонстрация на влияние и внушаване на медиаторски потенциал;

– практики, които възпрепятстват свободното упражняване на политическите права на гражданите и утвърждават стереотипи на примитивно политическо съзнание и поведение по време на избори.

Независимо от степента на развитието им, всички тези процеси влияят негативно върху **реализацията на националните**

приоритети и защитата на националните интереси, тъй като увреждат интеграционния потенциал на държавата и обществото и оттам – възможностите им да се справят с предизвикателствата във вътрешен и външен план. Те създават **условия за реализация на чужди държавни интереси (загуба на суверенитет)** чрез формирания потенциал за влияние и въздействие върху вътрешнополитическата обстановка. Това се отнася основно до възможностите за манипулирано направляване поведението на значителната етнически и социално нехомогенни общности в страната ни.

3. Чужди държавни интереси и дейност на специални служби срещу България

Поради географското си положение, регионът на Балканите и в частност България, са обект на преплитане и сблъсък на интереси и опити за тяхното налагане чрез използването на всички възможни форми – дипломация, политически и/или икономически натиск, специални служби.

Наличието на точки на латентно напрежение и на обективни възможности за неговото изостряне създават рискове за стабилността на Балканите и възпрепятстват тяхното развитие, в т.ч. интегрирането в евроатлантическите структури на част от балканските страни. Регионът продължава да бъде основна точка на нестабилност в Европа, като в отделни страни присъствието на международни военни и полицейски контингенти остава безалтернативно. При планирането на чуждестранни инвестиции, склонността да се разглеждат Балканите като цяло, без отчитане спецификите в отделните държави, предполага традиционно висока оценка за регионален риск. Проблемите се усилват в условията на икономическа криза. На този фон България, като зона на относителна стабилност и сигурност, предопределя засиления интерес с оглед възможността за реализация на геополитически цели, както и интереса на отделни държави и техните специални служби към страната ни.

Анализът на информацията показва, че основните процеси на Балканите с възможна негативна проекция върху регионалната стабилност и националната сигурност на България са:

- **дезинтеграция, свързана с нерешени етнически проблеми и териториални претенции;**
- **радикализиране на определени религиозни общности;**
- **опити за реализация на конкурентни икономически интереси;**

- **опити за реализация на специфични интереси чрез легитимиране на „национални малцинства“;**
- **активност на трансгранични организирани престъпни групи;**
- **миграционни процеси.**

Освен от процесите на Балканите, активността на чуждите специални служби у нас през 2010 г. се предопределяше от състоянието и динамиката на външната среда за сигурност и като израз на наличието на външнополитически доктрини, разглеждащи страната ни и свързаните с нея процеси като заплаха или като възможност за реализация на конкретни интереси. Основните рискове за националната сигурност в тази насока, произтичат от планирането и осъществяването на действия, които могат да доведат до увреждане на националните ни интереси или на тези, които България се е ангажирала да защитава по силата на международни договори.

Традиционен остава разузнавателният интерес към икономическите и политическите процеси у нас.

По отношение на **вътрешнополитическата обстановка интересът на разузнавателните служби е концентриран предимно върху парламентарно представените политически партии (лидери, вътрешнопартийни процеси, в т.ч. възникването на нови идейни течения) и процесите, свързани с нови политически проекти и участниците в тях.**

Със силно рисков за икономическата сигурност характер са **действията на чуждите специални служби за подпомагане на икономическите субекти на съответните страни за придобиване на позиции и/или контрол над важни за националната икономика сфери, както и за използване членството на България в ЕС за навлизане на пазарите на общността.**

Рисковете за националната сигурност от налагането на чужди интереси и от дейността на специални служби са свързани с:

- **деструктивно въздействие върху единството на нацията и конституционно установения ред;**
- **възможност за накърняване на националните интереси;**
- **увреждане на суверенитета и демократичното функциониране на институциите чрез изграждането на позиции в тях;**
- **възпрепятстване реализацията на национални приоритети или накърняване на националните приоритети, произтичащи от членството в НАТО и ЕС, в т.ч. чрез:**

– *опити за нерегламентирано придобиване на чуждестранна класифицирана и друга чувствителна информация, които създават предпоставки за дискредитация на страната ни като надежден партньор;*

– *дискредитиране на България по отношение спазването на ограничителните режими;*

– *създаване на предпоставки за влошаване на отношенията на България с държави, които се разглеждат като значими от гледна точка на двустранното сътрудничество;*

– *дискредитиране на България относно възможностите ѝ за опазване на границата.*

• **негативно влияние и нарушаване на принципите за устойчиво икономическо развитие на страната чрез:**

– *действия, насочени срещу икономическата сигурност*
– *опитите за реализация на икономически интереси чрез поставяне във финансова зависимост на стратегически обекти и дейности, преодоляване на конкурентни предимства на традиционни български производства и за нерегламентирано придобиване на научни разработки и технологии, могат да доведат до формиране на икономическа уязвимост в специфични сфери, загуба на вътрешни и външни пазари и свързаните с това вреди за бюджета и съдържат потенциал за намаляване на заетостта в засегнатите сектори;*

– *действия, насочени срещу финансовата сигурност* – *чрез изградени механизми от страната ни незаконно се изнася финансов ресурс, който в повечето случаи е генериран от нерегламентирана търговска дейност (в т.ч. контрабанда на стоки), без да са направени дължимите данъчни отчисления. Тези средства не остават в българската икономика, а напускат страната, увеличавайки ресурсната база за развитие на други страни.*

4. Критични инфраструктури

Като критични инфраструктури са изведени системите с най-голямо значение за икономиката и обществото, разрушаването и нарушаването на които биха засегнали жизнено важни интереси, поради което те се ползват и с най-висок приоритет на защита.

Анализът на наличната информация показва, че основните проблеми при функционирането на критичната инфраструктура, през годината, произтичат от липсата на достатъчно финансови ресурси за инвестиции в значими проекти, нови мощности и технологии, както и за

поддръжката им в необходимото техническо и функционално състояние. Със значителен деструктивен потенциал са корупционните практики и опитите за реализация на чужди държавни и частни икономически интереси във вреда на обществените при изграждане, ремонт и експлоатация на обекти от критичните инфраструктури. Некачествените ремонти и липсата на поддръжка създават условия за аварии, в т.ч. с тежки последици за околната среда и населението. Значим проблем остава кражбата на метални елементи и възли от важни енергийни, транспортни и комуникационни системи с цел предаването им за вторични суровини, което застрашава функционирането на обектите и води до допълнителни разходи и оскъпяване на продуктите и услугите.

В отделни случаи възлагането на важни дейности под формата на външни услуги е предпоставка за увреждане на обществения интерес чрез нарастване на разходите и необосновано завишаване цените на предлаганите услуги. По отношение на автоматизираните информационни системи и мрежи този риск се проектира във възможност за неконтролируем достъп или за контрол и манипулиране на чувствителна от гледна точка на сигурността информация от страна на външните доставчици.

В областта на енергетиката

Ограниченият финансов ресурс за участие на държавата и нейните дружества в изграждането на големите енергийни проекти наложи тяхната преоценка с оглед максимизиране на съотношението разходи-ползи, при оптимална защита на националните интереси и отчитане на допълнителните ефекти (в т.ч. екологични), геополитическата ситуация, променената икономическа среда у нас, в региона и в Европа. Сред основните фактори, които оказват влияние върху развитието на проектите са интересите и свързаните с тях действия на чужди държави и на вътрешни лобита, които защитават различни варианти на изпълнение или търсят начини за усвояване на финансови ресурси чрез приближени икономически кръгове.

В електроенергетиката, пресечна точка на интереси остава **проектът за изграждане на АЕЦ „Белене”**. Изтеглянето на стратегическия инвеститор, неуспешният мандат за осигуряване на структурно финансиране и влошените финансови показатели на държавното дружество, собственик на централата, налагат преструктуриране на проекта и търсене на нов стратегически инвеститор.

Общ проблем за топлоелектрическите централи е увеличеният риск от аварии и принудително спиране на мощности, поради наличие на амортизирани съоръжения и некачествено изпълнени ремонтни дейности и програми за рехабилитация. Това създава обстановка на несигурност при необходимост за обезпечаване на енергийния баланс на страната, а в определени случаи заради технически неизправности се налага включване на резервни мощности, при които по-високата себестойност оскъпява крайната цена на общата произведена електроенергия.

Съществува негативна тенденция собствениците на приватизирани топлоелектрически централи да експлоатират мощностите в срока на издадените комплексни разрешителни за работа, без да инвестират в цялостна модернизация и изграждане на инсталации за пречистване на вредните емисии. Това може да доведе до извеждане от експлоатация на ключови мощности, за които има изградена инфраструктура и традиция при тяхното управление в рамките на енергийната система, и свързаната с това необходимост от заместването им с нови, но при значителни ценови, пазарни и политически рискове.

Ниската събираемост на задълженията от клиенти, кражбите и загубите при пренос продължават да са предпоставка за нарушаване нормалната работа на топлофикационните дружества. Липсата на финансови средства води до ограничаване на инвестиционните програми за модернизация на амортизираните съоръжения и инфраструктура, неизпълнение на задълженията за екологична съвместимост на производството и трудности при разплащане с контрагенти основно за доставки на газ.

Липсата на ефективен контрол върху разходите по добива и цената на въглища от частните фирми-концесионери е предпоставка те да бъдат неоснователно завишавани.

С изключение на държавното дружество „Мини Марица изток“ ЕАД, основната част от дружествата от въгледобива не са внесли концесионните си задължения за 2009 г. и 2010 г., и не изпълняват ангажиментите си за предоставяне на доклади за добити през годината въглища и за внасяне на средства във „Фонд напускане“ (за неутрализиране на вредните последици за околната среда след приключване на добивната дейност).

При вноса на въглища са констатирани случаи на манипулиране на показателите за калоричност и на съдържанието на

сяра, с което се дава възможност за отчитане на необходимост от влагане на по-големи количества въглища и документиране на по-високи разходи. Освен това са констатирани случаи на представяне на фактури на завишени цени, за които не могат да бъдат направени насрещни проверки от страна на контролните органи. Тези схеми оказват влияние върху формирането на цените на произведената електроенергия, което дава възможност да се иска повишаване на изкупните цени въз основа на документираните разходи. Констатирани се и митнически и данъчни нарушения при вноса на въглища.

По отношение на **възобновяемите енергийни източници (ВЕИ)** се наблюдава засилен интерес от страна на български и чужди инвеститори, които имат намерение да се възползват от законово установените преференции. Специфичните рискове са свързани с опити за използване на процеса за инвестиране на средства с неясен произход. Към момента контролът върху големия брой заявени проекти се затруднява от липсата на единен регистър. В технически план затрудненията са свързани с концентриране на новите мощности в райони, в които има ограничен капацитет за свързване към електропреносната мрежа, при липса на финансов ресурс за развитие на мрежата или на целесъобразност от гледна точка възможностите за управление на мощностите. В отделни случаи в защита правата на инвеститора се ангажират съответните дипломатически представителства за оказване на натиск за осигуряване на свързаност към националната мрежа. Друг проблем е остарялата методика за ценообразуване на електроенергията от ВЕИ, която не отчита намаляването на разходите за изграждане и въвеждане в експлоатация на мощностите и води до задържане на по-високи изкупни цени от реалните.

По отношение на електропреносната мрежа „високо напрежение“ съществуват рискове, които са свързани основно с неизпълнение на инвестиционната програма за обновяване и развитие.

Във всички електроразпределителни дружества са установени практики във вреда на обществения интерес, насочени към максимизиране на печалбата за собствениците при формално изпълнение на ангажименти за инвестиции и подобряване на качеството на услугите. Основно се използват: договори за външни услуги, често на завишени цени; осчетоводяване на неизвършени разходи; завишаване на показатели за загуби от кражби и неплатена консумирана енергия. По-големите разходи се използват за мотивиране на искане за увеличаване на цената на

доставяната електроенергия. От друга страна, некачественото изпълнение на договорените външни услуги създава рискове за електроразпределителната мрежа.

В областта на доставките на природен газ за България от голямо значение са проектите за диверсификация на източниците. Установени са опити за оказване на влияние за включване в тях на чужди фирми при недостатъчна защита на държавния и обществен интерес.

В отделни региони стопанските потребители не изпълняват задълженията си за поддържане на резерв от алтернативни горива, поети с договори с газоразпределителните компании, което засилва рисковете за икономиката при евентуално спиране на газовите доставки.

В областта на транспорта

Голяма част от транспортната инфраструктура не съответства на съвременните стандарти за безопасна експлоатация и се нуждае от значителни инвестиции за изграждане на нови обекти, реконструкция и рехабилитация на съществуващите. Това създава предпоставки за преки и косвени икономически загуби, в т.ч. възникване на множество инциденти със значителни материални щети и човешки жертви. Като недостатъчна се оценява обвързаността на транспортната ни инфраструктура с тази на съседни страни. Класификациите и капацитетът на националната пътна мрежа не са съобразени с натовареността на пътищата, с изключение на автомагистралите, което създава затруднения за трафика между икономическите центрове в страната. Остарялата железопътна мрежа и износването на елементите налага средната скорост на движение да е повече от два пъти по-ниска от проектната. Много от пътните и железопътните тунели и мостове се нуждаят от ремонт. Значителна част от пристанищната инфраструктура е амортизирана, в т.ч. кейове и техника за претоварване. Въпреки инвестициите през последните години за подобряване на някои летища, все още съществуват проблеми, свързани с недостатъчен капацитет за обработка на пътници и самолети, а в страната няма добре изградени и оборудвани разпределителни центрове за въздушен превоз на товари.

Изключително сериозен проблем за България е недостигът на ресурси за реализиране на проекти в транспортната инфраструктура, което поставя страната в зависимост от външно финансиране под формата на заеми или безвъзмездна помощ. В този

контекст важна роля имат средствата, които Европейският съюз предоставя на България и тяхното ефективно усвояване.

В областта на комуникационните и информационните системи

В страната няма действаща унифицирана система за категоризиране и сигурност на чувствителна неklasифицирана информация, обработвана и съхранявана от държавни ведомства и частни юридически лица. Съществуващата институционална рамка не позволява адекватна защита на информационната инфраструктура и съдържащата се в нея чувствителна явна информация. Липсва адекватен контрол върху компетентните институции при определяне на необходимите мерки за сигурност на информационните системи и мрежи, както и за защита от некоректни външни изпълнители. Това създава редица уязвимости и предпоставки за злоупотреби в контекста на изпълнението на проекти за подобряване на административното обслужване чрез електронно управление. Поради липса на нормативна регулация доставчиците, които участват при изграждането и/или експлоатацията на неklasифицираните информационни системи и мрежи с чувствителна информация, не се подлагат на проверка за надеждност, а проектната документация не се класифицира. Има данни за допускане на множество подобни нарушения при изграждането на информационните системи на органите на изпълнителната власт.

В някои институции съществува практика за прехвърляне към частни лица на важни за функционирането им активи и/или дейности (в т.ч. чрез възлагане на външни услуги или приватизация) без осигуряване на необходимите гаранции за добро изпълнение, предварително проучване за надеждност на кандидатите и комплексна оценка на ползите и рисковете. Всяка злонамерена намеса или безотговорно отношение към подобен тип масиви би могла да предизвика нарушение на значими обществени отношения с негативни за националната сигурност проекции. Придобитата от доставчиците информация за значимостта на информационните масиви на обслужваната администрация, структурата и уязвимите места на информационните системи и мрежи може да бъде използвана и за изнудване с цел удължаване на договорните взаимоотношения, в т.ч. чрез блокиране дейността на институциите.

В областта на селското стопанство

Производството на земеделска и животновъдна продукция остава на ниско равнище предвид общия потенциал, достигнатите предреформени равнища и значителния дял на необработваемата земеделска земя. Това ограничава базата от качествени суровини за хранително вкусовата и лека промишленост, за туризма, както и развитието на свързаните обслужващи отрасли. Липсват работещи модели, условия и стимули за комасация на земята, нарастване процента на обработваемата земеделска земя, повишаване на технологичното ниво, диверсификация на производството и културите, дълбочинна преработка.

През периода като **основни проблеми с отражение върху средата за сигурност** могат да бъдат изведени: опити за неправомерно усвояване на средства по Схемата за единни плащания на площ (СЕПП) от земеделски производители; забавяне и некачествено изпълнение на ангажиментите за изготвяне на нова цифрова ортофотокарта, върху която да се отбелязват имотите и да се извършват плащания по СЕПП през 2011 г.; злоупотреби и корупционни практики; незаконно придобиване на земеделски земи чрез използване на неистински документи; смяна на предназначението на земеделски земи с цел придобиване на печалби от страна на частни лица.

Установената структура на пазара на селскостопанска продукция не дава възможност на земеделските производители за планиране на дейността и получаване на устойчиви доходи, което принуждава много от тях да съвместяват и функции на търговци. Върху пазара значително влияние оказват сравнително малък брой посредници (прекупвачи), които чрез експлоатация на пропуски в нормативната уредба на стоковите борси и тържища успяват да постигнат големи маржове на печалба за сметка на земеделски производители и крайни потребители. Дейността на посредниците се улеснява от нетрайния характер на голяма част от селскостопанската продукция, която изисква бърза реализация на пазара или допълнителни разходи за съхранение и преработка.

Високите нива на безработица, лошото качество или липсата на социални услуги в селскостопанските региони постепенно водят до тяхното обезлюдяване, промяна на етническия им състав и създават предпоставки за възникване на социално напрежение. Този процес се задълбочава от обективните проблеми на земеделските производители, в т.ч. млекопроизводители и тютюнопроизводители.

Формира се социална уязвимост, която е възможно да бъде използвана за политически цели.

В отделни райони съществува риск за населението и земеделската продукция от наводнения при силни валежи и/или повишаване на нивото на реките поради разрушаване на защитните диги вследствие от незаконен добив на инертни материали и преминаване на тежка селскостопанска техника.

През последното тримесечие на 2011 г. е констатирана тенденция на износ на пшеница при повишени темпове. Запазването на тази тенденция, може да доведе до нарушаване на зърнения баланс на страната, оттам – до натиск за повишаване на цените на хляба и хлебните изделия и до възникване на социално напрежение.

В областта на здравеопазването

Естеството и характерът на натрупаните проблеми в здравеопазването не позволяват намиране на трайно решение в средносрочен план и ще продължат да бъдат генератор на социално напрежение. Сред основните фактори са: трудно преодолимата неефективност на разпределителните механизми; ограниченото, вследствие на икономическата криза, финансиране; корупционните практики и превесът на корпоративните интереси над обществените; ниското ниво на заплащане на медицинския труд; недостатъчните разяснителни кампании за провежданите в сектора реформи; неефективните програми за профилактика на обществено значими заболявания. Със силен обществен отзвук са непрозрачното ценообразуване на лекарствата, неадекватното снабдяване с животоспасяващи медикаменти, липсата на ефективност при лечението на тежките заболявания и проблемите при организацията на дейностите по трансплантация на органи, тъкани и клетки.

Значими проблеми остават недобрата събираемост на вноските за здравно осигуряване и големият процент неучастващи в осигурителния процес. В условия на криза те се усложняват от склонността на икономическите субекти да ограничават разходите си, в т.ч. чрез пренасочване на част от дейността към сивия сектор.

Продължават проблемите с поръчките и доставките на лекарства за лечение на тежки заболявания (особено онкологични), които се дължат основно на слабости в планирането, неправилно водене на болничната документация, административни пропуски при организиране и

провеждане на търговете за избор на доставчик, поради които те се прекратяват или обжалват. В немалко случаи гражданите се принуждават да закупуват за своя сметка препарати или да преминават на алтернативно лечение със заместители, което нарушава терапията, създава рискове за живота и здравето им и предизвиква социално напрежение. Тези практики и високите цени на лекарствата създават благоприятна корупционна среда.

Въвеждането в експлоатация на единната информационна система на НЗОК за определяне на реалните нужди от медикаменти за една календарна година остава с неясни перспективи. В голяма степен това се дължи на липсата на обвързаност между отделните модули и значителния финансов и времеви ресурс, необходим за изграждането на цялата система. Това създава възможност за обслужване интересите на фирмите-доставчици, а от друга страна възпрепятства процеса на изработка на електронната здравна карта на пациента, тъй като информационната система е един от основните ѝ компоненти.

В доболичната помощ ключов проблем е затрудненият достъп до здравни услуги. Налице е неравномерно разпределение на общопрактикуващите лекари на територията на страната – концентрация в големите населени места и слабо покритие на селските и труднодостъпните райони. Затрудненият достъп до общопрактикуващи лекари създава **натиск към центровете за спешна медицинска помощ и спешните отделения на болниците.** За определен контингент здравно неосигурени лица системата на спешната помощ се оказва удобна, а в някои случаи - единствена алтернатива за получаване на медицинска помощ.

Основните схеми за източване на средства от НЗОК в доболичната помощ са свързани с отчитане на дейност, която реално не е извършена - документално оформяне на прегледи (в т.ч. профилактични), издаване на направления за консултация при специалист и извършване на лабораторни изследвания за лекари и за лаборатории, с които предварително са установени отношения за връщане обратно на част от усвоените средства.

При лечебните заведения за болнична помощ основните проблеми са свързани с недоброто финансово състояние на по-голямата част от тях, забавянето на плащанията за извършена дейност от страна на НЗОК, намаляването на размера на делегираните бюджети и невъзможността на някои общински болници да сключат договори с НЗОК. Липсата на специалисти за работа в държавните и общинските

болници намалява броя на договорените с НЗОК клинични пътеки. Възможността за закриване на болнични заведения през годината води до повишаване на социалното напрежение в райони с компактни етнически или религиозни групи и високи нива на безработица. **За източване на средства от НЗОК в болничната помощ са установени няколко схеми,** основно свързани с: извършване на фиктивни прегледи, хоспитализации и изследвания; разминаване между описаните в болничните документи манипулации и действително извършените; назначаване на скъпоплатени процедури и изследвания по клинични пътеки (особено свързани с инвазивна кардиология) на пациенти, които реално не се нуждаят от тях; хоспитализиране на пациенти без медицинска необходимост, в т.ч. и само по документи; неприлагане в лечението на пациенти на изписани по клинични пътеки лекарства и консумативи с цел продажбата им за лично облагодетелстване; пренасочване на пациентите от държавни и общински болнични заведения към частни клиники и лаборатории за скъпоструващи манипулации, финансирани от НЗОК, както и към отделни дистрибутори за закупуване на необходими за операции консумативи.

Практическата липса на ефективен скрининг и профилактика на социално значимите заболявания водят до нарастване на смъртността от тях в репродуктивна възраст (сред най-високите в ЕС) или в най-добрия случай – до продължително и оскъпено лечение и инвалидизация. Най-рискова в това отношение е нискодоходната част от населението и особено малцинствените общности, които в повечето случаи са извън кръга на здравно осигурените лица.

Изложените процеси в областта на критичните инфраструктури дават основание да бъдат изведени следните рискове за националната сигурност:

- **накърняване на национални интереси чрез:**

– *оказване на натиск за реализация на приоритетни за чужди държави или икономически субекти проекти.* Това може да доведе до нецелесъобразно изразходване на значителни държавни средства и увреждане на преразпределителните механизми на държавата. Възпрепятстването на проекти за диверсификация на източниците на енергийни ресурси води до поддържане или засилване на енергийната зависимост и свързаните с това рискове в икономически и политически план. Влиянието или въздействието върху решенията на държавното ръководство за икономическо развитие на страната **нарушава суверенитета на страната;**

– възпрепятстване реализацията на ключови инфраструктурни проекти. Опитите за реализация на конкурентни държавни интереси могат да забавят или обезсмислят изграждането на инфраструктурни проекти от стратегическо за страната значение;

– неусвояване на целеви средства по програми на ЕС, което намалява възможностите на държавата за развитие на инфраструктурата съобразно нуждите на икономиката и обществото;

– формиране и запазване на икономическа уязвимост и политическа зависимост на селскостопански производители в определени подотрасли. Възможно е използване на обективните проблеми на земеделските производители за оказване на влияние върху институциите за реализация на корпоративни или политически цели в разрез с обществените.

• **увреждане на устойчивото икономическо развитие и благосъстоянието на населението** чрез:

– корупционни практики и конфликти на интереси при ремонта, поддръжката и експлоатацията на обекти от критичната инфраструктура. Реализацията на този риск намалява на възможностите за развитие на икономиката, нарушава пазарните принципи, води до неефективно използване на държавните ресурси и създава трайна уязвимост на участващите в тези практики лица с възможност за контрол върху поведението им. В отделни случаи може да доведе до блокиране на целеви средства от ЕС;

– нарушаване на електроенергийния баланс или срив на електроенергийната система. Проблемите от различно естество при функционирането на производствените мощности и преносните съоръжения могат да доведат до прекъсване на снабдяването с електроенергия и свързаните с това значителни негативни последици за икономиката и обществото;

– опити за източване на средства от НЗОК. Тези негативни практики намаляват финансовата база за подобряване на медицинските услуги и провеждане на реформите в здравеопазването;

– проблеми при доставките с енергоресурси, както и опити за оказване на въздействие по тази линия, които могат да създадат опасност за енергийната сигурност на страната и предпоставки за натиск върху държавната политика. Спирането или ограничаването на доставките създават заплаха за непрекъснатостта на функционирането на отделни предприятия (в т.ч. от критично значение за сигурността на страната) или

на цели отрасли, и могат да доведат до реализация на свързаните с това рискове в икономически и социален план;

– *използване на амортизирани съоръжения и некачествено изпълнение на строителни, монтажни, ремонтни и възстановителни работи.* Тези негативни явления увеличават риска от излизане от експлоатация с последващи финансови загуби, както и за аварии с негативни последици за функционирането на отделни обекти и цели системи, околната среда, живота и здравето на служителите и населението. По отношение на ядрената енергетика възникването на аварии би могло да доведе до непоправими или изключително големи вреди за националната сигурност;

– *неизпълнение на ангажименти за инвестиции в развитието на отделни съоръжения или цялостната инфраструктура.* Създава рискове при експлоатацията и води до ниско качество на предоставяните услуги, както и до възможности за налагане на санкции срещу България за неизпълнение на подписани споразумения;

– *неадекватно снабдяване с животоспасяващи медикаменти и проблеми при организацията на дейностите по трансплантация на органи, тъкани и клетки.* Създават рискове за живота и здравето на пациентите и предпоставки за възникване на социално напрежение;

– *използване на монополно положение във вреда на потребителите, както и опити за необосновано увеличаване на разходите и натиск за увеличаване на изкупните цени.* Това уврежда интересите на потребителите и създава предпоставки за увеличаване на социалното напрежение. Подобно положение води до създаване на зависимости, които могат да бъдат използвани от отделни икономически субекти за въздействие върху отделни отрасли на икономиката;

– *поддържане на държавни резерви и военновременни запаси, чиято номенклатура не отговаря на съвременните условия.* Това намалява способностите на държавата за реакция при кризи или други извънредни ситуации. Специфичен риск в тази насока представлява нерегламентираното използване на държавни резерви и запаси от страна на външни съхранители.

• **застрашаване демократичното функциониране на институциите и основните права на гражданите поради неадекватна защита на информационните системи, съдържащи чувствителна от гледна точка на сигурността информация.** Нерегламентираният достъп,

възможностите за контрол или манипулиране на данни в тези системи или за унищожаване на отделни масиви могат да доведат до увреждане на значими обществени отношения и да генерират социално напрежение и недоверие към институциите.

5. Финансова сигурност

Негативните процеси и свързаните с това рискове и заплахи за финансовата сигурност на страната, наблюдавани и анализирани през периода от ДАНС са свързани с посегателства срещу приходната администрация, с опити за „изпиране” на пари и със състоянието на финансово-кредитната система, в т.ч. на банковите и небанковите финансови институции, на капиталовите пазари и др.

Приходна администрация

В условията на икономическа криза и влошена ликвидност се очертава тенденция към нарастване извършването на данъчни измами от икономическите субекти с цел запазване в максимална степен на реализираните приходи от основна дейност и запазване на фирмената жизнеспособност.

С висок темп еволюира и нараства степента на организираност на престъпния бизнес, свързан с укриване и неплащане на следващи се отчисления към държавния бюджет (основно ДДС) и неправомерно усвояване на данъчен кредит. Наблюдава се развитието на процес на централизиране на дейността по генериране и прилагане на схеми за данъчни измами. Създават се цели бизнес-предприятия, обслужващи финансовите интереси на голям брой икономически субекти. Успешното реализиране на дейността се благоприятства от ангажираността към нея на икономисти и юристи, чиято професионална квалификация и опит, социален статус, а в определени случаи - и възможности за обществено влияние съществено затрудняват установяването и разследването на измамите. Анализът на данните е показателен за профилиране и разделение на функциите между участниците в различните етапи от обезпечаване на незаконната дейност – набирането на фирми-клиенти, разработването на схемите, извършване на същинското счетоводно обслужване, поддържането на нерегламентирани контакти в приходно-контролните органи, както и за концентрирането на незаконната дейност в няколко региона на страната.

Зачестяват случаите на регистриране на търговски дружества в държави от ЕС с цел деклариране на фиктивни вътрешнообщностни сделки и съответно възстановяване на наследващ се ДДС. В повечето случаи фирмите се регистрират от едни и същи лица - организатори и участници в схемите за неправомерно усвояване на ДДС.

Според експертни оценки, **нанесените щети на държавния бюджет от неплащане на следващи се данъчни отчисления и неправомерно усвоен данъчен кредит за 2010 г. възлизат на над 2 млрд. лв.** Това в значителна степен редуцира възможностите за насочване на адекватен финансов ресурс за ефективно осигуряване на обществено значими дейности като здравеопазване, образование, научна и развойна дейност и е предпоставка за генериране на социално напрежение с възможен резонанс на политическо равнище. От друга страна е фактор за формиране на нереален БВП на страната, за изкривяване на показателите за стандарта на живот и за изготвяне на нерелевантни държавни финансови разчети.

„Изпиране” на пари

Легализирането на ресурс, генериран от данъчни престъпления се очертава като основна и водеща тенденция при посегателствата, свързани с „изпиране” на пари. Спестяването на плащанията към бюджета оказва пряко негативно влияние върху останалите икономически субекти на пазара. Фирмите, извършващи данъчни измами, акумулират допълнителен ресурс, който им дава възможност за осигуряване на непазарни предимства. Това създава условия за разширяване на дейността им, а в резултат – и за по-мощно ощетяване на бюджета. Обичайно тези фирми използват спестения ресурс за заплащане в брой на работни възнаграждения, комбинирано с осигуряване на работниците на минимална работна заплата, с което нанасят щети и върху осигурителната и пенсионната система на страната.

При реализиране на данъчните престъпления и „изпиране” на инкриминирания ресурс **продължава тенденцията за използване на социално слаби лица, наркозависими и представители на малцинства** (за регистриране на фирми „бушони”; поемане собствеността върху фирми с големи данъчни задължения). До промяна на законодателната уредба по отношение процедурите за прехвърляне на фирми, натрупали големи задължения към бюджета, социалният профил и материалната зависимост

на посочените лица ще продължават да оказват стимулиращо влияние върху участието в незаконната дейност.

Запазва се тенденцията за използването на регистрирани в офшорни зони дружества за нуждите на изгражданите схеми за изпиране на ресурс. Специфичното законодателство на тези зони затруднява придобиването на информация по отношение на действителните собственици на фирмите. Друг негативен фактор е откриването и използването на банкови сметки на дружествата на териториите на трети държави. Установени са случаи, в които български дружества се регистрират като собственост на офшорни компания с цел прикриване на реалния собственик на фирмените активи, а в някои от случаите се цели да не се заплащат данъци нито в държавата на дружеството – майка, нито по държава на регистрация на дъщерната компания.

Европейското членство на страната, съчетано с добрите ценови показатели в съотношение с други европейски държави, оказват стимулиращ ефект върху **инвестициите в недвижимо имущество.** Установени са практики, част от влизаните по тази линия парични средства в страната да идват от сметки на офшорни дружества в чуждестранни банки, което затруднява в значителна степен проверката за техния произход.

Продължава **активното трансфериране на парични средства чрез множество транзакции в малки обеми през системите за бързи парични преводи.** Същите традиционно са предпочитани за връщане в страната на паричен ресурс, генериран от незаконна дейност на територията на други държави – трафик на хора и наркотични вещества, измами с банкови карти, сводничество и проституция. Установено е, че тези системи се използват и за преминаване през страната на ресурс, генериран от незаконен електронен хазарт, осъществяван в сайтове, регистрирани на териториите на офшорни зони или Латинска Америка. Генерираните печалби се изпращат в България, откъдето под формата на чекове или трансфери се връщат при клиенти, в чиито страни електронните залагания са незаконни.

Финансово-кредитна система

Продължават негативните за банковата система тенденции за намаление на активите, нарастване на класифицираните кредити и на свързаните с тях разходи за обезценка и провизии, но

като цяло към момента рисковете са управлявани адекватно както на ниво система, така и от отделните кредитни институции. През годината се наблюдава леко увеличение на размера на кредитите, но се запазва тенденцията за рестриктивна кредитна политика. Намаленият заемен ресурс е фактор, ограничаващ възможностите на икономиката за възстановяване от кризата. Поради ограниченото външно финансиране актуална остава политиката за поддържане на стабилна депозитна база, а спестяванията са основен източник, даващ възможност за стабилно функциониране при сравнително малки възможности за разрастване на дейността. Акцент се поставя върху повишаване ликвидността на банките и намаляване на риска чрез завишаване на изискванията към кредитополучателите, събиране на дължимите вземания и оптимизиране на структурата. Към момента не са доловени признаци за недоверие от страна на населението и бизнеса по отношение на банковите институции. В условията на намалено кредитиране от тяхна страна се наблюдава търсене на алтернативни форми на финансиране, което създава благоприятни условия за генериране на печалби **от незаконна банкова дейност (лихварство).** В определени случаи на длъжниците се поставят нереални условия, а при събирането на вземанията се използват заплахи, изнудване и насилие.

Съществен риск за доверието в банковата система, от което зависи нейната стабилност и условия за развитие, е **извършването на различни видове престъпна дейност, свързани с използване на интернет-банкирането, изготвяне на фалшиви документи и използване на фирми „бушони“.** Увеличаването на броя на този вид финансови измами уронва престижа на банковите институции и би могло да предизвика отлив на клиенти. В отделни случаи организирани престъпни групи със съдействието на банкови служители и чрез използване на документи с невярно съдържание нанасят големи финансови вреди на банките и по този начин създават риск за тяхната стабилност.

Към момента банковата система разполага с буфери, чрез които може да преодолее сътресения, причинени от евентуални фалити на корпоративни клиенти. Принципно този риск не може да бъде изключен и е обект на наблюдение предвид икономическата ситуация в страната, високата междуфирмена задлъжнялост и неразплатените задължения на държавата към бизнеса. **Проблем може да възникне при увеличаване на случаите на банкови измами чрез обявяване на фалити със задна дата, когато на определен етап се оказва, че офшорни**

компани са финансирани дадена фирма преди банката и имат право да удовлетворят вземанията си от имуществото на длъжника преди нея.

Запазват се негативните тенденции на капиталовия пазар у нас. Недобрите финансови показатели на част от публичните дружества водят до ниска доходност и ликвидност на емитираните от тях ценни книжа, което рефлектира в слаба търговия на Българска фондова борса и липса на интерес към инвестиране. Резултатите са невъзможност за набиране на капитал чрез борсата и ниска пазарна капитализация за емитентите, увеличаване на рисковете за инвеститорите и влошаване състоянието на инвестиционните посредници.

Специфичен риск представлява **възможността фондовата борса да се използва за нерегламентирана дейност**, в т.ч. за изпиране на пари или за злоупотреби с нормативно регламентираното освобождаване от корпоративен данък на печалбата чрез търговия на неофициалния сегмент на фондовия пазар. Наблюдава се тенденция към увеличаване на нерегулирания пазар. Предвид обемите и стойностите на сделките възниква основателно съмнение за намеренията на инвеститорите при избягване на регулирания пазар.

Определени икономически субекти използват набраните финансови средства в контролираните от тях пенсионни дружества за финансиране на свързани с тях публични дружества. Тези практики прехвърлят рисковете от общата стопанска дейност на икономическия субект върху партидите на осигурените във фондовете лица. Възможно е при евентуално намаляване на доходността да се нанесат щети върху пенсионната система и социалната икономика чрез намаляване стойността на активите по индивидуалните партиди на осигурените лица.

По отношение на застрахователните компании основните рискове за финансовата стабилност са свързани с извършване на различни видове измами. Установена е тенденция, при която застрахователните компании, използвайки различни застрахователни продукти, участват в схеми за избягване на плащания на дължими данъци към бюджета.

При небанковите финансови институции проблем представлява **нестабилното състояние на лизинговите компании**, които изпитват финансови затруднения поради свиването на пазара и нарастване броя на забавените вноски или необслужваните кредити. Предприеманата от тях политика е насочена към свиване на разходите, съкращаване на персонала, ограничаване на кредитирането и насочване на усилията към

събиране на вземанията. Значим проблем са щетите от измами, свързани най-вече с т.нар фирми „бушони”, които след сключване на сделката не погасяват дължимите вноски. Съществуват данни, че на някои лизингови компании умишлено са нанесени финансови щети от високопоставени служители или са използвани от организирани престъпни групи за извършване на различни данъчни нарушения.

По отношение на **контролните органи** може да се каже, че те изпълняват възложените им функции съобразно действащата правно-нормативна рамка и не са констатирани нарушения в дейността им. **Потенциален риск** за сигурността по отношение на този сегмент от средата за сигурност би могъл да се породи чрез оказване на влияние върху самите институции и техни служители или чрез лобиране за тяснокорпоративни интереси от страна на отделни субекти.

Посочените процеси генерират съществени **рискове за финансовата сигурност**, свързани с:

• **нарушаване на условията за устойчиво икономическо развитие и подобряване благосъстоянието на населението** чрез:

– *извършване на данъчни измами.* Прилагането на схеми за избягване плащането на следващи се данъчни отчисления към държавния бюджет и неправомерно усвояване на данъчен кредит оказват пряко въздействие върху стабилността на фискалната система и способността на държавата да провежда адекватна икономическа и социална политика. Налагането на данъчните измами като модел на поведение на икономическите субекти нарушава принципите на свободната пазарна икономика чрез въвеждане на извънпазарни фактори за подобряване на конкурентоспособността. Извършването на подобни престъпления на територията на държави от ЕС с участието на български физически и юридически лица допълнително уврежда бюджета и може да възпрепятства реализацията на **национални интереси и приоритети** във връзка с членството ни в съюза;

– *легализиране на средства, придобити по престъпен начин.* Освен ощетяване на държавния бюджет и стимулиране извършването на предикатните престъпления, е възможно компрометиране на финансово-кредитната ни система и **дискредитиране на България в международен план**, особено когато средствата са на международни престъпни групи или терористични организации. Акумулираният ресурс увеличава финансовата мощ на участниците в схемите и може да се използва за влияние в икономическата и социалната сфера и за

въздействие, нарушаващо принципите за демократично функциониране на институциите;

– престъпни посегателства срещу, предоставени на финансови институции, средства на физически и юридически лица или срещу активи на тези институции. Реализацията на риска е свързана с увреждане на права и интереси на физически и юридически лица и намаляване на доверието към финансовата система. При посегателства в значителни размери могат да се създадат условия за нарушаване стабилността на отделни институции, което да рефлектира върху цялата финансово-кредитна система. Освен преки материални вреди подобни посегателства могат да доведат и до косвени последици, свързани с отлив на инвестиции и трайно нарушена конкурентноспособност. В отделни случаи (особено при злоупотреби с активи на пенсионни дружества) поради силната чувствителност на обществото може да възникне социално напрежение и необходимост от намеса на държавата за регулиране на нарушените от посегателството отношения;

– възникване на ликвидни проблеми в отделни институции, които могат да нарушат стабилността на финансово-кредитната система. Рискът е потенциален, но поради значителните вреди, които могат да настъпят за обществото, е необходимо непрекъснато наблюдение на средата в този аспект;

– съмнителни операции чрез фондовата борса, в т.ч. непрозрачни операции с дялове, изпиране на пари и др. Подобни действия повишават рисковия компонент за операции на българския капиталов пазар, което формира допълнителни бариери за участие на чуждестранни инвеститори.

6. Корупция

Корупцията представлява съществен риск за националната сигурност поради деструктивното ѝ влияние върху социалната среда, икономическото развитие и международния имидж на България. Корупционните практики пряко накърняват нормалното функциониране на държавата, увреждат преразпределителните ѝ механизми и ограничават конституционните права на гражданите. Високата степен на обществена търпимост способства за разпространението на корупцията на всички нива и създава предпоставки за превръщането ѝ в считана за общоприета нелегитимна норма, което не съответства на моралните ценности и принципите на функциониране на развитите демокрации. С особено

голяма степен на обществена опасност са корупционните действия във високите етажи на властта, които ерозират трайно доверието в институциите и авторитета на страната ни в международен план. Освен трудността за доказване на деянието поради неговия сложен характер, съпоставим с „прането“ на пари, немаловажен е фактът, че разкриването на корупцията на тези нива винаги е свързано със засягане на особено големи интереси и е съпроводено от остра съпротива, която понякога е в състояние да предизвика значими социални сътресения.

Корупционните практики почти винаги съпровождат или създават предпоставки за други престъпления и нарушения. В някои случаи важен фактор се явява тенденцията за предикатност на престъпленията, свързани с корупционната дейност на лица, заемащи висши държавни длъжности – финансовите ресурси, придобити по този начин се използват за рефинансиране и увеличаване на имотния и материален статус на лицата и засилват мотивацията за извършване на нови престъпления. От гледна точка на сигурността от особено значение е фактът, че **формираната уязвима среда е благоприятна основа за изграждане на позиции за влияние от чужди специални служби, икономически и други субекти, чрез които да се оказва въздействие върху вземането на важни за страната решения в посока, несъответстваща на националния интерес.**

В резултат на дейностите по противодействие на корупцията и наблюдението на процесите, свързани с нея, като **основни причини за съществуването на корупционни практики с участието на лица, заемащи висши държавни длъжности,** могат да се посочат: слабата ефективност и надеждност при прилагането на системите за контрол на изпълнението (нисък размер на санкциите и липса на осезаеми последствия, което оправдава риска и стимулира нарушителите); тежките процедури по регистриране и лицензиране в различните сфери; трудно разбираемите указания и регламентации, които налагат използване на консултанти; лошият подбор, недостатъчните квалификации и обучение на служителите; неясните правила за кариерно израстване, и др.

Анализът на получената през 2010 г. информация показва, че **корупционните практики в структурите на изпълнителната власт са свързани най-често с прилагането на процедури за възлагане на обществени поръчки.** Традиционните схеми са свързани с манипулиране на критериите за оценяване на кандидатите по поръчките; неоснователно мотивиране на неотложни дейности; монополизиране на определени дейности от тесен кръг от фирми; ротация на фирми-изпълнители;

конфликт на интереси при съставяне на оценителната комисия; договаряне между възложителя и изпълнителя за завишаване на количествено-стойностните сметки при строително-монтажни работи и др. Корупционното поведение е както от страна на длъжностни лица, така и от страна на заинтересованите икономически субекти. В повечето случаи е налице тясна обвързаност по веригата възложител-проектант/консултант-изпълнител. Често фирмите проектанти/консултанти гарантират сключване на договори за възлагане на обществени поръчки срещу използване на техните услуги. Като звено за усвояване на договорените комисионни отчисления се използват и различни подизпълнители. В много случаи обявената прогнозна цена за осъществяване на даден проект е силно завишена и липсват ясни критерии за определянето ѝ. Поръчката се възлага на цена, близка до прогнозната, което облагодетелства изпълнителя за сметка на държавната структура.

Извън провеждането и изпълнението на обществени поръчки, най-често срещаните **корупционни практики, осъществявани от органите на местната власт и местната администрация**, са свързани с:

- формиране на лоби в общинските съвети и местната администрация с цел влияние върху решенията в полза на определени интереси;
- икономически необосновани разпоредителни сделки с общински имоти. В част от случаите облагодетелстваните са от близкото обкръжение на кметовете или на общинските съветници, като за придобиване на общински имоти се използват и подставени лица;
- използване на контролни или разрешителни правомощия за лично облагодетелстване (в т.ч. издаване разрешителни за строеж, промяна статута на земеделски земи и съгласуване на проекти). Участниците в корупционното отношение обикновено стоят по-ниско в служебната йерархия, като могат да действат по своя инициатива със съдействието или по волята на по-висшестоящи. Неоснователното забавяне при вземането на решение за издаване на разрешение обикновено е индикация за искане на подкуп.

Установени са целенасочени действия за прикриване на осъществени корупционни деяния с цел избягване на наказателна отговорност, в т.ч. оказване на въздействие и лобиране в средите на съдебната система.

Състоянието и процесите **в структурите на съдебната система** са обект на повишен обществен интерес, включително в контекста

на засиления мониторинг на ЕС за изпълнение на показателите, заложи в глава „Правосъдие и вътрешен ред”, като особено внимание се отделя на наличието на корупционни практики. Деструктивният ефект от корупцията в съдебната система се изразява не само в нарушаването на основни принципи на съществуването на правовата държава (върховенство на закона, неотвратимост на наказанието за извършено престъпление) и гражданското общество (нарушаване конституционни права на гражданите), но и в съществено затрудняване на провеждането на реформа, чрез която да се осигури модерна съдебна система за публични услуги, осигуряваща ефективно и бързо правосъдие. Анализът на наличната информация показва, че най-честите корупционни практики в съдебната система са свързани с:

- **активизиране на лобистки групи в средите на магистратите и осигуряване на назначения и кариерно развитие чрез заплащане.** Впоследствие зависимостта на назначените по тази схема се използва за реализиране на различни интереси, свързани с оказване на влияние върху икономически и политически процеси в страната. Особено опасни са нерегламентираните контакти на магистрати с лица от активния криминален контингент. В много от случаите посредническата функция се осъществява от адвокати;

- **оказване на влияние върху хода и решенията на съда по наказателни или граждански дела в интерес на определени лица.** Осъществяват се проверки през годината касаят конкретни сигнали за оказване на корупционен натиск върху магистрати, с които се цели приключване на досъдебни производства и наказателни дела в полза на определени лица и кръгове, за което се предлагат значителни парични суми;

- **конфликт на интереси,** които оказват влияние върху решаването на съдебни дела, воденето на досъдебни производства и осъществяването на контрол върху образуваните прокурорски преписки.

Корупционните практики с участието на лица, заемащи висши държавни длъжности създават предпоставки за проявление на **рискове за националната сигурност** в следните направления:

- **деструктивно въздействие върху държавността и демократичните устои за функционирането на обществото.** Корупцията деформира базисни принципи на функционирането на правовата държава (върховенство на закона, неотвратимост на наказанието за извършено престъпление и др.), както и механизмите на прилагането им. Формира се

среда, чието възпроизводство уврежда трайно в дългосрочна перспектива потенциала на обществото да функционира и се развива в съответствие с моралните ценности и норми, на които се основава напредъка на развитите демокрации. Корупционните практики *нарушават* доверието на гражданите в институциите *като гарант на основните им права и свободи (равенство пред закона, еднакви условия за стопанска дейност, право на защита и др.) и могат да въздействат като подронващ фактор спрямо устойчивостта на управлението както на местно, така и на национално ниво;*

- **заплаха за устойчивото икономическо развитие на страната и благосъстоянието на населението.** Пряко проявление са корупционните практики, които водят до ощетяване и неефективно разходване на републиканския бюджет; ограничаване на конкуренцията; създаване на допълнителни бариери пред бизнеса; неефективно използване на фондовете на ЕС и други международни програми и проекти, по които България е страна и др. Като цяло това води и до повишаване на социалната цена на реформите за българските граждани. По отношение на социалната сфера специфичен риск, свързан с възможност за значителни вредоносни последици, съдържа корупцията в здравеопазването предвид значението на тази стратегическа област за гарантиране правото на живот и ефективна медицинска помощ на българските граждани;

- **уронване престижа на страната пред международните институции.** Значителни вреди на националната сигурност могат да нанесат евентуални корупционни действия, в резултат на които произтича забавяне или неизпълнение на задължения на Република България по Присъединителния договор с ЕС, което предпоставя и стартирането на наказателни процедури от компетентните европейски структури. В най-висока степен това се отнася до такива сфери и дейности като комуникационните технологии, изграждането на инфраструктурни магистрали и трасета, осъществяването на ключови реформи, и др.;

- **загуба на националния суверенитет.** От гледна точка на националната сигурност от особено значение е фактът, че с корупционното си поведение лицата, заемачи висши държавни длъжности, формират уязвима обществена среда, която е благоприятна основа за изграждане на позиции за влияние от чужди специални служби, икономически и други субекти, чрез които да се оказва въздействие върху формирането на важни за страната управленски политики и решения в посока, несъответстваща на националния интерес.

7. Незаконна търговия с оръжие и изделия или технологии с двойна употреба

Характеристиките на външната среда за сигурност и наличието на региони с повишена или продължителна конфликтност не предполагат намаляване на усилията за придобиване на оръжия и изделия или технологии с двойна употреба от страна на рискови държави или екстремистки организации.

В хода на противодействието на този вид незаконна търговия през годината, е установена схема за незаконен реекспорт на оръжия за ембаргова държава от територията на трета страна с участието на нелицензиран български брокер, чрез заобикаляне на българската и общоевропейска експортно-контролна политика.

Установен е интерес на представители на рискови държави към научни разработки на български учени и обучение на техни специалисти в български учебни заведения и научни институти в сфери, съотнесими към пролиферацията. Неосъзнатият трансфер на технологии не е нормативно регламентиран в българското законодателство, което се явява проблем и при осъществяване на превенцията и противодействието му.

Констатирани са опити за придобиване на изделия и технологии с двойна употреба (ИТДУ) от рискови държави чрез използване основно на спедиторски фирми от ЕС (в т.ч. и от България), които прикриват реалния краен получател на стоката. При реализирането им се използват голям брой спедиторски и посреднически фирми, а съответните изделия се претоварват многократно на различни превозни средства, което затруднява ефективния контрол върху износа/трансфера.

Със значим за икономиката негативен ефект е нелоялната конкуренция от страна на чужди държави и икономически субекти, на фона на относителното стабилизиране българските оръжейни заводи.

В почти всички региони на страната се наблюдава неправомерно съхраняване на общоопасни вещества и източници с йонизиращо лъчение от страна на отговорните юридическите лица.

Въз основа на изложеното, като основни рискове за националната сигурност могат да бъдат изведени:

- увреждане на национални интереси и създаване на условия за възпрепятстване реализацията на национални приоритети.

Осъществяването на незаконен или рисков износ/реекспорт на оръжие и/или ИТДУ, както и неосъзнат трансфер на технологии към рискови държави може да доведе до дискредитация на страната ни пред международната общност и колективните органи за сигурност поради неспазване на поетите ангажменти и до реализация на свързаните с това рискове в политически и/или икономически план. Освен това подобни действия дават възможност за развитие на способности на определени държави или недържавни субекти, които представляват пряк или косвен риск за националната сигурност на страната ни;

- **ограничаване на условията за икономическо развитие на страната.** Реализацията на незаконни сделки с произведено у нас оръжие и/или ИТДУ може да създаде условия за блокиране легалните пазари за специална продукция за определени производители, свиване на дейността и реализиране на загуби за предприятията и липса на постъпления в бюджета. С известни нюанси подобни са и негативните последици от изместването на български производители на специална продукция от създадени пазарни позиции в чужбина, в т.ч. чрез нелоялна конкуренция;

- **застрашаване живота и здравето на населението.** Неспазването на изискванията при съхранението, използването и транспортирането на общоопасни средства създава условия за възникване на инциденти, които освен материалните щети могат да поставят в опасност живота и здравето на гражданите.

8. Рискова миграция

Миграционните процеси влияят нееднозначно върху социалната, икономическата, политическата и културната сфера. Паралелно със значението, което имат за решаването на някои проблеми, те са носители на множество рискове за националната сигурност. Интензивният миграционен натиск в дългосрочна перспектива може да доведе до трайна промяна в демографската и етно-религиозната структура на населението в страната-приемник и на тази основа да доведе до възникване на противоречия и конфликтност. Опитът на развитите демокрации показва, че проблемите със социалната интеграция на мигрантите предизвикват социално напрежение и създават условия за нарастване влиянието на ксенофобски и крайни националистически организации.

Актуалното състояние на миграционната обстановка в България показва, че един от основните проблеми е **използването на територията на България като транзитен пункт за нелегална миграция** към страни от Западна Европа.

Каналите за нелегална миграция се контролират от организирани престъпни групи, изградени на териториален и пирамидален принцип. Установени са опити на чужди специални служби да контролират нелегален трафик на хора или да използват процесите за придобиване на разузнавателни позиции в различни сфери.

Най-честите методи за прехвърляне на нелегалните мигранти са през ГКПП чрез укриване в моторни превозни средства, преминаване на „зелена”/”синя” граница, използване на неистински или подправени документи с положени фалшиви шенгенски визи или разрешения за пребиваване в страни от ЕС.

При задържане на незаконно влезли в България чужденци, голяма част от тях подават молба за закрила, като **процедурата за разглеждането им се използва основно за легализиране на престоя им у нас**. Като цяло се отчита **нарастване на търсенето на неистински български документи за самоличност и други видове официални документи** за целите на нелегалната миграция.

Каналите за нелегална миграция нерядко представляват непосредствена заплаха за живота и здравето на попадащите в тях лица. Най-значимият риск е свързан с възможността за оказване на принуда по отношение на трафикираните лица и експлоатацията им под различни форми. Анализът на данните показва, че **България е страна на произход, транзит и в по-малка степен – крайна дестинация за трансграничен трафик на хора с цел сексуална експлоатация, джебчийство и просия**.

Зачестяват случаите, при които чужди граждани се възползват от законовата възможност за придобиване на статут на постоянно пребиваване у нас при инвестиране на над 1 млн. лева в българска лицензирана кредитна институция по договор за доверително управление със срок не по-малък от 5 години. Често пъти на практика тези инвестиции нямат практическа стойност, тъй като поради липса на последващ контрол средствата се изтеглят предсрочно.

Наблюдава се нарастване броя на сключените смесени бракове, като **пропорционално се увеличават случаите, при които има основание за съмнения за фиктивен характер** с цел получаване на

статут за легално пребиваване у нас или установяване в други страни от ЕС.

Нараства броят на чужденците, придобили недвижима собственост у нас. Получените във връзка с това многократни или многогодишни български визи дават възможност за легално пребиваване у нас на лица, съпричастни към дейността на престъпни групи или на чужди специални служби.

През периода са установени редица **нарушения на процедурите по международни осиновявания или припознаване на деца.** В някои от случаите се цели получаване на статут на пребиваване в България, а в други – трафик или принуждаване към извършване на престъпления.

Миграционните процеси създават **рискове за националната сигурност**, свързани с:

- **възпрепятстване реализацията на национални приоритети.** Опитите за изграждане на канали за незаконна миграция през наша територия и свързаният с тях корупционен натиск към органите за граничен контрол, създават условия за дискредитиране на страната ни предвид ангажиментите по защита на външната граница на ЕС и външнополитическите приоритети за включване в шенгенското пространство.

Пренасочването на миграционните потоци и „контролираната“ емиграция за реализация на чужди държавни интереси могат да доведат до нарастване на миграционния натиск към България и на свързаните с това рискове.

- **увреждане на националните интереси в областта на сигурността.** Миграционните потоци създават условия за проникване, преминаване или пребиваване на наша територия на рискови на националната сигурност лица, в т.ч. частни към дейността на терористични формирования, организирани престъпни групи и чужди специални служби. Конкретните вреди зависят от реализацията на специфичните рискове, чиито носител е съответната категория лица.

9. Международна организирана престъпност

Сред значимите причини за възникването и съществуването на организирани престъпни групи е стремежът за получаване на бързи и големи печалби от незаконните дейности. Тези групи се структурират на чисто корпоративен принцип, като успехите в една сфера често водят до

разширяване на дейностите и навлизане в паралелни или други доходоносни начинания. Интернационализирането на престъпните структури, тяхната гъвкавост и адаптивност към особеностите на отделните държави обуславя трудностите за тяхното противодействие. В определени случаи се наблюдава тясна специализация, която се използва при възлагане на конкретни задачи при различна форма на зависимост между изпълнителите и поръчителите – пряка подчиненост или мрежови тип отношения между автономни структури. Освен пряката обществена опасност от извършените престъпления, значим за националната сигурност проблем представлява натрупването на сериозен финансов ресурс, който дава възможност за осъществяване на корупционен натиск в отделни точки от интерес на престъпната група.

Организираните престъпни групи, занимаващи се с трафик на наркотици и хора, използват изградените канали и за контрабанда на цигари, стимулирани от значителните печалби от дейността и по-малките санкции при разкриване. Организаторите на каналите в много от случаите поддържат легална дейност в сфери, които могат да улеснят извършването на закононарушения, в т.ч. митническото агентство, посредничеството и издаването на гаранции за транзитни товари.

Затвърждава се тенденция за извършване на контрабанда и митнически измами чрез намаляване на митническата облагаема стойност, подмяна на фактурите, несъответствия с декларираните вид и количество на внасяните стоки, промяна произхода на стоките с цел заплащане на по-ниски мита и ДДС, както и извършване на фиктивен износ с цел неправомерно възстановяване на ДДС. За обезпечаване безпроблемното функциониране на контрабандни схеми се прилагат различни методи за избягване на контрола от страна на компетентните органи. Констатирани са и случаи на участие в контрабандни канали на служители от митническата администрация.

Наблюдава се увеличаване на контрабандата на акцизни стоки, особено на цигари, в резултат на увеличаване на акцизната ставка и възможността за реализиране на бързи печалби с минимални инвестиции и относително малък риск за участниците в престъпната дейност.

Основните **рискове за националната сигурност**, произтичащи от дейността на международната организирана престъпност, са свързани с:

- **нарушаване на принципите за демократично функциониране на институциите.** Чрез различните схеми за

легализиране, акумулираният от престъпна дейност финансов ресурс се влива в реалната икономика и се използва за реализиране на определени интереси на територията на страната и в рамките на ЕС. Част от него се насочва за създаване и поддържане на корупционна среда с цел влияние върху икономическите и политическите процеси в страната. Специфичен риск в тази насока представлява използването от чужди специални служби на участници в международни организирани престъпни групи за разузнавателно проникване и реализиране на интереси;

- **нарушаване на националните интереси и приоритети**, свързани с членството в ЕС. Дейността на организирани престъпни групи допринася за намаляване на доверието към държавните институции, влошаване на пазарната среда и инвестиционния климат. Във външнополитически план способства за дискредитиране на България предвид способностите за ефективно противодействие и ангажиментите към партньорите в тази насока;

- **ограничаване на възможностите за постигане на устойчиво икономическо развитие и подобряване благосъстоянието на населението**. Прилагането на схеми за контрабанда и митнически нарушения нанася на държавния бюджет щети в особено големи размери от невнесени данъци и такси. Контрабандните стоки заемат пазарен дял на легалните производители и вносители, намаляват техните приходи и отчисленията за бюджета. В отделни случаи това може да доведе до намаляване на заетостта и закриване на определени производства.

10. Класифицирана информация

През 2010 г. **не са регистрирани преки посегателства върху сигурността** на националната система за защита на класифицираната информация, застрашаващи нейното нормално функциониране. Основните характеристики на системата за сигурност на всяка организационна единица са строго специфични и постоянно променящи се във времето, което налага извършването на своевременно анализ по отношение на въздействащите фактори, с цел идентифициране и локализиране на слабите места, определяне характера, източника на заплахата и степента на застрашеност.

Значителната уязвимост на държавната администрация и структурите за местно самоуправление от негативни външни въздействия е основен фактор, способстващ зараждането и развитието на процеси, пораждащи заплахата за националната сигурност.

Констатирано е нарушаване на част от видовете защита на информацията, които представляват потенциални или реални източници на рискове за сигурността на страната. Придобити са данни за осъществен нерегламентиран достъп до класифицирана информация в различни организационни единици, изразяващ се в: загубване и/или унищожаване на класифицирана информация; нарушаване на принципа „необходимост да се знае“; неправилно и/или неоснователно класифициране и др. Анализът на данните показва, че в тези случаи нерегламентираният достъп не е довел до настъпване на вреди за интересите на България в областта на националната сигурност, отбраната, външната политика или защитата на конституционно установения ред.

Бързото развитие на информационните технологии и превръщането им от необходим ресурс за ефективно изпълнение на функциите на органите на държавна власт и местно самоуправление в среда, в която се развива цялостната им дейност, предопределя нарастващата им уязвимост от нерегламентиран достъп или деструктивно въздействие. **В тази връзка се увеличава вероятността от използване на съществуващи или създадени слаби места в АИС/М за придобиване на свързана с държавното управление информация от страна на чужди специални служби, лица или групи и използването ѝ във вреда на националната сигурност.** Това налага извеждането на сигурността на комуникационно-информационната инфраструктура като приоритет в рамките на общата политика за сигурност на информацията.

Анализът на данните показва, че в организационните единици липсва **цялостен подход по отношение функционирането, контрола, поддържането и подобряването на управлението на сигурността** на комуникационните и информационни системи. Системен риск за класифицираната информация, създавана, обработвана, съхранявана и пренасяна в АИС/М, произтича от факта, че **нико една организационна единица не е изпълнила в пълна степен изискванията на нормативната уредба в тази област.** Тези уязвимости налагат необходимостта от контрол върху обхвата, целите, предназначението, начина и правилата за изграждането на подобни системи на всички органи на държавна власт и местно самоуправление и юридически лица, които се явяват организационни единици.

Предпоставка за изтичане на чувствителна и/или класифицирана информация създава подценяването на мерките в областта на индустриалната сигурност. Служители в някои

организационни единици, възложители по специални обществени поръчки, създават корупционна среда и условия за нелоялна конкуренция. Създадени са предпоставки за осъществяване на нерегламентиран достъп до национална класифицирана информация от страна на чуждестранни физически лица, участващи в управителните органи на юридически лица, изпълнители по договори, сключени по реда на индустриалната сигурност.

Персоналната сигурност е свързана с поведението на лицата с разрешение за достъп и е сред най-важните елементи от системата за защита на класифицираната информация. „Изтичането” на информация, придобита в хода на прилагане на специални разузнавателни средства освен, че изпълва състава на престъпление по смисъла на чл. 357 от НК, има и значително негативно въздействие върху сигурността на страната. Разгласяването на информация – държавна тайна, чрез публикуване и/или коментиране на резултати от използване на специални разузнавателни средства в общественото пространство са целенасочени действия на лица, групи или организации, които са в състояние да предизвикат социално напрежение, от което да последват непредвидими последици за сигурността на страната. В този контекст основните заплахи произтичат от **насочеността на организирани престъпни групи или лица с престъпни намерения, да създават перспективни позиции в организационни единици, обработващи класифицирана информация, вкл. придобита от специални разузнавателни средства.**

Наличието на корупционни практики в някои организационни единици и съмнения за зависимост на лица от организирани престъпни групи създава условия за извършване на нерегламентиран достъп.

Забелязва се тенденция **ръководителите на организационни единици да отказват проучване за надеждност** от компетентния орган и системно да осъществяват нерегламентиран достъп. Този проблем е констатиран в организационни единици, свързани с усвояването на средства по европейски програми и фондове, както и в някои общински и областни администрации.

Нерегламентираният достъп до класифицирана информация, създавана и използвана за реализиране на функциите на държавата, може да доведе до реализация на рискове за националната сигурност по отношение на всички нейни компоненти и да нанесе непоправими или трудно преодолими вреди в областта на сигурността, обществения ред, отбраната и външната политика. **Установената уязвимост на**

Националната система за защита на класифицираната информация дава основание да се открият следните рискове:

- **нарушаване демократичното функциониране на институциите.** Нерегламентираният достъп и използването на класифицираната информация за реализация на цели във вреда на националния интерес могат да доведат до нарушаване нормалното функциониране на отделна институция или на държавното управление като цяло. Особено уязвима по отношение на възможни посегателства е класифицираната информация, създавана, обработвана или съхранявана в автоматизираните информационни системи или мрежи на държавните институции и органите на местно самоуправление;

- **ограничаване възможностите за икономическо развитие и подобряване благосъстоянието на населението.** Нерегламентираният достъп до класифицирана информация за позиции, намерения или действия на държавното ръководство във връзка с конкретни проекти, може да увреди националните интереси. Придобиването на класифицирана информация от организирани престъпни групи чрез поставяне в зависимост (в т.ч. чрез използване на корупционни практики) на лица с достъп, създава предпоставки за обслужване на частни икономически интереси във вреда на обществените;

- **ограничаване възможностите за реализация на национални приоритети.** Нерегламентираният достъп и използването на национална или чуждестранна класифицирана може да увреди отношенията на България с държави, които се разглеждат като приоритетни в политически и икономически план.

11. Екологична сигурност

От гледна точка на екологичната сигурност **основните проблеми** са свързани с: наличието на силно замърсяващи производства у нас, липсата на инвестиции за изграждане на пречиствателни съоръжения и инсталации за преработване на отделяните във въздуха и водите вредни емисии, несъвършенства и пропуски в нормативната база, неефективен контрол и взаимодействие между правоприлагащите институции. В много редки случаи се наблюдава пълно покриване на изискванията на комплексните разрешителни, последователна политика на екоинвестиции и въвеждане на технологични иновации за подобряване на производствения процес и повишаване конкурентноспособността на продукцията.

В повечето региони на страната **основните източници на замърсяване** са големите предприятия от енергетиката, металургията, добивната и хранително-вкусовата промишленост, както и отделни малки и средни предприятия. Най-често срещаните модели на поведение от страна на предприятията-замърсители са свързани с: плащане на минимални санкции, но непредприемане на мерки за ограничаване на замърсяването на околната среда; обжалване на наложените глоби, както и създаване на нерегламентирани взаимоотношения с контролиращия и санкциониращия орган.

Негативен ефект в екологичната сфера е **отнемането на акредитацията на страната за търговия с емисии парникови газове в началото на 2010 г.**, което блокира възможността предприятията да получават финансови средства по този механизъм за реализация на екологични проекти.

Инвестиционните намерения на повечето общини-бенефициенти по **оперативните програми на ЕС** са насочени към секторите „води” и „отпадъци”. Анализът на информацията показва, че при реализирането на целия проектен процес, и в двата сектора има аналогични проблеми, които създават потенциална възможност за загуба (неусвояване) на средства по тази линия.

Нарушаването на екоравновесието е свързано и с **интензивния и в някои случаи – незаконен добив на инертни материали по поречията на реките**. В нарушение на нормативната база се извършва добив само въз основа на издаденото разрешение за търсене и проучване, а не за отдаване на концесия. Липсват контролни органи и адекватна нормативна база за ограничаване на щетите. В определени случаи посочените действия създават реална опасност от скъсване на предпазни съоръжения (диги и бентове) и наводняване на разположените в близост земеделски земи и жилищни райони, разрушаване или ограничаване използваемостта на инфраструктурата за питейна вода и др.

Като основни рискове за екологичната сигурност могат да бъдат изведени:

- **създаване на опасност за живота и здравето на населението** вследствие замърсявания на въздуха, почвите и водите (в т.ч. с трансграничен характер). Рискът се усилва от действия за прикриването им, в т.ч. чрез прилагането на корупционни практики;

- **ограничаване на възможностите за устойчиво икономическо развитие, подобряване благосъстоянието на**

населението и реализацията на национални приоритети във връзка с членството на България в ЕС. Ниската усвояемост на средствата по оперативните програми на ЕС в сферата на екологията намалява възможностите за изграждане на важни съоръжения и подобряване качеството на живот на населението. Злоупотребите с тези средства и неизпълнението на поетите от България ангажменти по отношение опазването на околната среда създават условия за блокиране на важни източници на финансов ресурс при евентуално налагане на санкции от страна на ЕС.

Липсата на акредитация на страната за търговия с емисии парникови газове блокира възможността предприятията да получават финансови средства чрез реализация на квотите им на вторичния пазар, което ограничава условията за развитието им.